Cana asobnaha numaru 20 hr. Pierasyłka apłačana ryčałtam

Nr. 35 (580). Wilnia, Niadziela 7 Kastryčnika 1934 h. Hod X (XVIII).

БЕЛАРУСКАЯ КРЫНІЦА | BIEŁARUSKAJA KRYNICA

Palityčnaja, hramadzkaja i literaturnaja hazeta.

Adras Redakcyi i Administracyi: WILNIA, ZAWALNAJA 1—1 (Wilno, Zawalna 1—1). Redakcyja adčyniena ad 9 hadz. ran. da 4-aj uwieč.	HAZETA WYCHODZIĆ RAZ U TYDZIEŃ.	„Biel. KRYNICA" kaštuje na hod—4 zał., na paŭhoda — 2 zał., na 3 miesiacy—1 zał. Zahranicu ŭdwaja daražej. Ceny abwiestak pawodle ŭmowy.

Час абнавіцца.

Ведама, што жыцьцё не стаіць на месцы: яно плыве, зьмяняецца і ўсьцяж ставіць прад чалавекам новыя вымогі, новыя задачы. Чалавек мусіць, калі не выпераджаць жыцьцё, дык прынамсі ісьці з ім разам, бо йнакш жыцьцё яго залье сваей хваляй і затопіць. Гэтак і з кожнай людзкой, асабліва грамадзкай, думкай.

Гаворачы гэта, маем на ўвеце нашу Беларускую Хрысьціянскую Дэмократыю. Арганізацыя гэта заўсёды была жывой і жыцьцёвай. Яна заўсёды йшла з жыцьцём і насустрэч жыцьцёвым патрэбам беларускага народу. БХД блізу праз дваццаць гадоў свайго існаваньня, зорка сьледзячы за жыцьцём, з невялічкай беларуска-каталіцкай народнай групы вырасла на агульна-беларускую хрысьціянска-дэмократычную грамадзка-палітычную арганізацыю. За ўвесь час свайго існаваньня БХД, верна служачы жыцьцёвым патрэбам беларускага народу, хоць шмат сама дазнала гора-бяды, як ад чужых, так і ад розных «сваіх», даканала аднак ня мала. Тады, калі розныя беларускія палітычныя арганізацыі і розныя палітыкі-адзінкі блудзілі па чужых завулках, ківаліся то на ўсход, то на захад, БХД трымалася беларускай дарогі, вытрывала бараніла патрэб беларускага народу і працавала над разьвіцьцём беларускага палітычнага сьветагляду.

Гэта-ж самае робіць БХД і сяньня. Аднак, каб работа яе пайшла байчэй, каб яна яшчэ бліжэй стала да жыцьця беларускага народу і каб прыцягнула ў свае рады яшчэ больш працаўнікоў, — трэба, здаецца нам, абнавіць яе, паправіць, адсьвежыць. За апошніх якіх пяцьдзесяць гадоў грамадзкае і палітычнае жыцьцё на сьвеце агулам, а так-жа гэткае і наша жыцьцё беларускае, так зьмянілася, што сапраўды БХД мусіць шмат што старое пакінуць, а шмат што ўзяць новае, каб з жыцьцём ісьці ў тахт.

Галоўнымі ж падставамі сьветагляду БХД і яе працы ёсьць хрысьціянства, дэмократыя, уласнаць прыватная. Пэўне-ж, гэтыя падставы, як вялікія грамадзкія вартасьці, павінны што да сваей сутнасьці астацца і ў БХД абноўленай. Аднак, гэтыя падставы, непарушныя ў сваіх асновах, шмат у чым другарадным павінны быць зьменены, абноўлены і датарнаваны да жывых, бягучых патрэб беларускага народу.

Гаворачы аб гэтай зьмене і абнове, трэба нам прадусім паставіць гранічныя слупы, у якіх мусяць адбывацца ў гэтай справе нашы разважаньні і за якія яны выходзіць не павінны. Гэткімі слупамі, здаецца нам, зьяўляецца сучасны матэрыялістычны камунізм і гэтакі-ж фашызм. Словам, нашы абнаўленскія імкненьні павінны адбывацца між камунізмам і фашызмам, пакідаючы іх на старане, як варожыя шчасьцю беларускага народу, бо здольныя зрабіць з яго толькі нявольніка.

Аднэй з галоўных ідэовых падставаў праграмы БХД, як гэта відаць з самай яе назовы, побач з беларускасьцяй, г. зн. з усебаковым адраджэньнем Беларускага народу і яго незалежнасьцяй, ёсьць хрысьціянства, якое ўсей гэтай праграме надае ідэовы кірунак. Вось-жа сяньня ўжо БХД, абнаўляючыся, павінна прадусім зьмяніць сваю назову. Афіцыяльная назова грамадзка-палітычнай арганізацыі імем хрысьціянскай, а так жа пункты ў яе праграме, якія імкнуцца вырашаць чыста рэлігійныя справы, даюць падставу гэткую арганізацыю — асабліва ў нашых беларускіх варунках— лічыць афіцыяльнай прадстаўніцай Царквы і Касьцёла. Тымчасам гэта ёсьць яўнай недарэчнасьцяй, бо да гэтых спраў існуюць духоўныя ўлады і да іх належа дэцыдуючы голас аб рэлігійным жыцьці і рэлігійнай палітыцы. Да таго-ж у беларускім жыцьці Царква і Касьцёл знаходзяцца ў няволі маскоўскага і польскага нацыяналізму. Вызваліць іх з гэтых путі даць народу свабодны доступ да хрысьціянства і даць магчымасьць з яго карыстацца — вось галоўнае заданьне нашай абноўленай грамадзка-палітычнай арганізацыі. Дзеля гэтага праграма наша ў гэтых справах павінна агранічыцца да падкрэсьленьня, што яна, прызнаючы свабоду ўсякай рэлігіі, уважае за канечнае духовае выхаваньне беларускага народу апёрці прадусім на хрысьціянскай навуцы і этыцы.

Другой падставай, на якой апіраецца БХД, у сваім імкненьні да незалежнасьці беларускага народу, што так-жа відацца з яе назовы, ёсьць дэмократызм. Ёсьць гэта такая форма грамадзка-палітычнага ладу, дзе ўся ўлада залежа ад усяго народу, бяз ніякай розьніцы, народу, які карыстаецца правам агульнага, роўнага, беспасярэдняга, тайнага і пропорцыянальнага галасаваньня. Гэтае права, як аснову дэмократызму, абноўленая БХД, ясная рэч, павінна ў сваей праграме пакінуць. Але не забываймо, што неадлучанымі таварышамі дэмократызму ёсьць так-жа палітычныя партыі і парлямэнт. А тут, дзякуючы часта прыпадковай большасьці паслоў, аткрываецца сапраўды шырокае поле да рознага роду шкоднага, бо пустога палітыканства, і да ашуканства слабейшых і неарганізаваных грамадзкіх і эканамічных груп у народзе. Вось-жа з гэтым абноўленая БХД павінна змагацца, на месца гэтых перажыткаў, што вырасьлі, як дармаеды на прыгожым целе дэмократызму, ставячы формы грамадзкага ладу новыя, больш сучасныя і больш справядлівыя. Сяньня ў Эўропе ўжо ад даўна парлямэнтызм, з яго палітычнымі бесканечнымі партыямі, думаюць заманіць карпаратызмам. Гэта такі грамадзка-палітычны лад, у якім галоўную роль іграюць не палітычныя партыі, у жыцьці краю часта ня маючыя ніякага творчага значэньня, а розныя арганізаваныя грамадзкія і эканамічныя групы, як напр. сяляне буйнейшыя і драбнейшыя, розных спэцыяльнасьцяў работнікі, шаўцы, краўцы, розныя коопэрацыі і г. д. У Эўропе пачаткі гэткага корпорацыйнага грамадзкага ладу сям-там праводзяцца ў жыцьцё. Вось-жа абноўленая БХД павінна імкнуцца да таго, каб асновы дэмократызму прышчапіць да корпоратызму, каб уліць дэмократызм у корпоратызм, ні ў чым не нарушаючы дадатных старон дэмократызму.

Урэшце даходзім да трэцяга кіта ў праграме БХД—да ўласнасьці прыватнай. Вось-жа ўласнасьць гэткая, як глыбока зьвязаная з людзкой натурай і як служачая вольнасьці асабістай чалавека, у прынцыпе павінна быць захаванай. Але нічога яна не павінна мець супольнага з тым, што сяньня завецца капіталізмам, ці проста— вызыскам багатымі бедных. У абноўленай праграме БХД для капіталізму месца быць не павінна абсолютна, так як ня было яго і дагэтуль.

— Капітал у рознай форме, ці гэта будзе зямля, ці фабрыка, ці банк, мусіць мець прадусім характар грамадзкі. Гэта знача, што землі мусяць быць падзелены між беззямельных і малазямельных сялян, работнікі-ж фабрычныя павінны быць дапушчаны да ўчасьця ў даходах і павінны мець права і магчымасьць набываць акцыі і ўдзелы прадпрыемства, становячыся гэтак супольнікамі яго, а банкі так-жа, што само сабой зразумела, павінны быць пад грамадзкім кантролем. У Зах. Эўропе, як напр. у Бэльгіі і Францыі, у чыгуначным промысьле практыкуецца ўжо надзяляньне работнікаў уласьніцкімі акцыямі і практыка гэта дае цалком дадатнія вынікі.

Апрача гэтага, абноўленая БХД, так як і было дагэтуль, павінна мець у сваей праграме пункт, які кажа, што прыватная ўласнасьць, калі гэтага вымагае дабро шырокіх працоўных масаў, можа пераходзіць у формы грамадзкага валадaньня, але гэта павінна адбывацца ня сілай, як у камуністаў, у ССРР, але цалком дабравольна.

У гэтым кірунку, думаем, павінна пайсьці абнаўленьне праграмы БХД што да ўласнасьці прыватнай.

Усіх урэшце нашых чытачоў, якія хочуць і ўмеюць думаць і якім ляжыць на сэрцы вызваленьне і адраджэньне беларускага народу, просім выказацца, як замест БХД называць нашу арганізацыю і якія зрабіць зьмены ў яе праграме. Прысланыя нам думкі будуць цэнным матэрыялам для Зьезду БХД, які прыступіць да справы абнаўленьня.

Z pastanowaŭ mižnarodnaha „Traktatu ab mienšaściach",

zaklučanaha miž sajuznymi wialikadziaržawami i Polščaj u Wersali dnia 28 červienia 1919 h.

Z uwahi na niadaŭniaje wystupleńnie ŭ sprawie traktatu ab mienšaściach polskaha ministra 13.9. siol. h. u Ženewie, a tak-ža z uwahi na patrebu samych mienšaściaŭ wiedać swaje prawy, padajom tut pastanowy ŭspomnienaha traktatu, datyčačyja tak-ža i biełarusaŭ, jak nacyjanalnaj mienšaści ŭ Polščy.

Pastanowy hetaha mižnarodnaha dahaworu źjaŭlajucca asabliwa ważnymi dziela taho, što znachodziacca pad hwarancyjaj Lihi Narodaŭ i kantrola nad wykanańniem ich Polščaj, jak z dahaworu wynikaje, znachodzicca ŭ rukach hetaj-ža Lihi Narodaŭ. (Art. 12).

Traktat naličaje 21 artykułaŭ. Pastanowy ab mienšaściach, kali chodzić i ab biełarusaŭ, abniaty artykułami 2, 7, 8 i 9-tym. Źmiest pastanoŭ:

I. Art. 2 i 7 (ustup 1—3) wyražajuć pryncyp roŭnaha traktawańnia ŭsich žycharaŭ abo hramadzian, a hetym samym i mienšaściaŭ. Imienna: a) usie žychary biaz roźnicy pachodžańnia, narodnaści, mowy, rasy ci relihii pawinny karystać z poŭnaj i sucelnaj abarony žyćcia i wolnaści (swabody) (art. 2, ust. 1);

b) usie žychary majuć prava da swabodnaha wykonywańnia, jak publična tak i prywatna, relihijnych praktyk, usiakaj wiery, relihii i wierawyznańnia, kali hetyja praktyki nia buduć supiarečnymi z publičnym paradkam i dobrymi abyčajami (art. 2, ust. 2);

c) usie polskija hramadzianie, biaz roźnicy rasy, mowy abo relihii roŭnyja pierad prawam, i karystajuć z tych samych hramadzkich i palityčnych prawoŭ. Roźnica ŭ relihii, wierawańni i wierawyznańni nie pawinna škodzić nijakamu polskamu hramadzianinu ŭ karystańni z hramadzkich i palityčnych prawoŭ, — i toje samaje, kali chodzić ab dapuščeńnie da publičnych uradaŭ, abawiazkaŭ i honaraŭ (počaściaŭ) abo ab wykonwańnie roznych fachaŭ i promysłaŭ (art. 7, ust. 1 i 2);

d) polskija hramadzianie mohuć swabodna, biaz nijakich abrańičeńniaŭ, užywać jakojkolwiek mowy ŭ prywatnych, handlowych adnosinach, u sprawach relihijnych, presawych, usiakaha rodu publikacyjach i na publičnych sabrańniach (art. 7, ust. 3);

II. Ustup 4-ty art. 7-ha a tak ža artykuły 8 i 9 traktatu adnosiacca da asobnych prawoŭ etničnych (tak-ža rasowych), relihijnych abo jazykowych mienšaściaŭ, nie padajučy ścislejšaha akreśleńnia hetych mienšaściaŭ. Voś hetyja prawy:

a) nia hledziačy na ŭradawuju mowu, ustanoŭlenuju polskim uradam, majuć być zroblenyja polskim hramadzianam inšaj, ad polskaj, mowy adpawiednyja palohki dziela karystańnia prad sudami z ich mowy, jak wusna, tak i na piśmie (art. 7, ust. 4);

b) polskija hramadzianie, narodnych, relihijnych abo jazykowych mienšaściaŭ, buduć karystać z takoha samaha traktawańnia i z takich samych zakonnych i faktyčnych hwarancyjaŭ, jak inšyja polskija hramadzianie. A taksama majuć prawa zakładać za ŭlasnyja hrošy dabradziejnyja, relihijnyja i hramadzkija ŭstanowy, škoły i inšyja ŭzhadawaŭčyja ŭstanowy, a tak ža swabodnaha užywańnia ŭ ich swaje mowy i wykonwańnia prawil swaje relihii (art. 8);

c) polski ŭrad u miestach i akruhach, zasielenych u značnaj častcy polskimi hramadzianami inšaj, jak polskaj, mowy, zrobić u sprawie publičnaha nawučańnia adpawiednyja palohki, kab zabiaśpiečyć u pačatkawych škołach dzieciam takich polskich hramadzian nawučańnie ŭ ich ułasnaj mowie, što nia maje pieraškadžać uwiadzieńniu abawiazkawaha nawučańnia ŭ hetych škołach polskaje mowy (art. 9, ust. 1);

d) u miestach i akruhach zasielenych u značnaj častcy etničnymi, relihijnymi abo jazykowymi mienšaściami polskaha hramadzianstwa, hetym mienšaściam budzie zapeŭnieny słušny ŭdzieł u karystańni, a tak-ža ŭ pra- značańni sumaŭ, jakija dziaržaŭny budžet, miestawyja ci inšyja budžety pryznačajuć z hramadzkich dachodaŭ na ŭzhadawaŭčyja, relihijnyja abo dabradziejnyja mety (art. 9 ust. 2).

Pamiž inšymi, pastanowy artykułaŭ 2, 7 i 8 traktatu, jak wynikaje z art. 1-ha hetaha ž traktatu, Polšča zabawiazałasia pryznać za asnaŭnyja za-kony, a ŭ wyniku hetaha nijaki zakon, nijakaje rasparadžeńnie, nijakaja ŭradawaja dziejnaść nia stanie ŭ supiarečnaści z imi, i nijaki zakon, nijakaje rasparadžeńnie, ani žadnaja ŭradawaja dziejnaść nia budzie mieć praciŭ ich siłu.

Takija prawy wynikajuć z „Traktatu ab mienšaściach" i dla Biełarusaŭ, u mežach polskaj dziaržawy. Traktat hety Polšč pryznała za słušny, paćwierdziła i pryrakła jaho točna wykonywać.

A jak sapraŭdy jość z hetym, kožny z Biełarusaŭ dastatačna wiedaje.

M—s.

БЕЛАРУСКАЯ ХРОНІКА

Новая беларуская культурная сіла. 25 мін. месяца на Віленскім Унівэрсытэце, на аддзеле права і грамадзкіх навукаў, здаў аканчальны экзамін і атрымаў тытул магістра праў грам. Янка Шутовіч, дзейны супрацоўнік на беларускай ніве студэнскай і агульна-грамадзкай, між іншым — і нашай рэдакцыі. Паходзіць Мгр. Я. Шутовіч з Ашмяншчыны (в. Шутавічы, Смаргонскай гм.).

Грам-ну Мгр. Я. Шутовічу жадаем многа ўдачы на жыццёвай дарозе, ведамай Яму ўжо з жыцьця студэнскага. Вітаем!

Канфіската „Шляху Моладзі." 26 верасьня сёл. г. па загаду Віленскага Гарадзкога Старасты дзяржаўная паліцыя сканфіскавала № 9 (69) „Шляху Моладзі" за м-ц верасень 1934 г. за надрукаваньне вершаў М. Машары і Маладога Дубка, а так-жа за пісьмо з вёскі студ. Я. Малецкага.

Беларускі Адрыўны Календар на 1935 год ужо хутка выйдзе з друку. Будзе ён месь два стылі: новы (каталіцкі лацінкай) і стары (праваслаўны—гражданкай). Зьмешчана ў ім многа практычных гаспадарскіх радаў, цікавых вестак і прыгожых вершаў.

Сёлетняга Беларускага Адрыўнога Календара настала, дзеля гэтага, кожны, хто хоча мець у сябе беларускі календар на 1935 г., аб куплі яго павінен падумаць загадзя.

Прошлагодняя цана календара 60 гр. за экзэмпляр мае быць крыху зьменшана.

10-leććie litoŭskaha małačarstwa.

Dziesiać hadoŭ tamu ŭ Niezal. Litwie paŭstali pieršyja tawarystwy pierarobki małaka. Z hetaj nahody sioleta 2 wierašnia adbyŭsia ŭ Kłajpedzie małačarski kanhres, na jakim byli: pradstaŭniki ŭradu, pradstaŭniki małačarniaŭ i centralnaj małačarskaj arhanizacyi („Pienocentras"), a tak-ža mnoha z usiaho kraju haspadaroŭ.

Meta kanhresu — jak najšyrej paznajomić litoŭskaje hramadzianstwa z dziesiacihadowaj małačarskaj pracaj, z ekanamičnym značeńniem małačarstwa, i z postupami małačarskaj techniki.

Kali pahladzieć na dakananuju pracu litoŭskaha małačarstwa, dyk treba skazać, što jana sapraŭdy ahramadnaja. Cikawaść-ža naša da hetaj pracy pawialičycca jašče bolš, kali prypomnim, što prad wajnoj u Litwie ŭ halinie małačarstwa nia było zroblena ničoha.

Jak pawialičwaŭsia za hetyja dziesiać hadoŭ wyrab masła, možna sudzić z taho, što praz uwieś 1924 h. było wywieziena za hranicu 1000 bačułak (bačułka 50,8 klg.) masła, a sioleta — tolki praz adzin tydzień — wywieziena 8.000 bačułak, a za minuły hod — 19.200 bačułak.

U małačarskaj technicy tak-ža zrobleny duža wialiki postup. Pieršyja małačarni byli pierawažna ručnyja. Ciapier-ža na ich miesca pajawilisia wialikija małačarni parawyja, abo motarnyja, jakija za dzień mohuć pierarabić niekalki dziesiatkaŭ tysiač litraŭ małaka. U hetych małačarniach jość tak-ža całkom sučasnyja ŭprawy, jak chaładzilnia, mašyny da zabiwańnia bakteryjaŭ (pasteryzatary), mašyny dla wyrabu lodu, filtry dla ačystki wady i inš. Sioleta ŭ Litwie pracujuć 153 małačarni parawyja, 35 — motarnyja i tolki 63 ručnyja. Letaś da hetych małačarniaŭ naležała 70 tysiač sialan haspadaroŭ, a sioleta ich kudy bolšy.

Litoŭski ŭrad razumieje značeńnie małačarstwa i paddzieržywaje jaho z usich sił i daje hrašowyja zapamohi, pazyčki, nahorody (za minuły hod na padtrymańnie małačarstwa ŭrad daŭ 10 miljonaŭ litaŭ), rupicca ab palepšańni małačarskaj techniki, starajecca ab wywaz małačarskich tawaraŭ zahranicu, škuka lepšych tam rynkaŭ zbytu i h. d.

Praca kala małačarstwa i ŭłožanyja ŭ jaho hrošy dajuć daskanalnyja wyniki. Praz 10 hadoŭ wywieziena było zahranicu masła na 289 miljonaŭ litaŭ. Heta suma, jakaja ŭpłyła ŭ Litwu ŭ čužoj walucie, maje dla kraju duža wialikaje značeńnie. Sialanie z małačarstwa tak-ža majuć stałuju i peŭnuju krynicu dachodaŭ.

Z „Musu Artojus" Nr. 19 sioł. h.

P. Ł.

Z nahody raskopkaŭ u Horadni.

„Adwiečnyja skryžali rodnaje ziamli
Chawajuć našy skarby, nosiacca [nad krajem
Pakazywajuć žywa, jak dziady žyli,
Haworać nam'jaskrawa, što my mieli [majem..."
(„Pachodni"—Jasakar).

U minułym hodzie „Biełaruskaja Krynica" (Nr. 44) padała rewelacyjnuju wiestku ab tym, što zhodna z ćwierdžańniami wiedamaha prehistoryka praf. Antaniewiča, pałaka, — padčas uračystaha adkryćcia archeolohičnaha muzeju Wilenskaha Uniwersytetu — ŭ apošnich hadoch raskapanaja na hary Bekiešowaj (u Wilni) sialiba z XIII wieku pierachawała roznyja pamiatki, jakija źjaŭlajucca świadoctwam taho, što na hetych ziemlach užo ŭ XIII wieku žyli Biełarusy.

Apošnimi hadami taksama wiadziecca raskopka Zamkawaj hary ŭ Horadni, hetaha zachodniaha i staroha miesta etnohrafičnaj Biełarusi. Horadnia ciapier, dziakujučy raskopkam i ichnym wynikam, stałasia krynicaj najbolšych zainteresawańniaŭ nia tolki krajowych wučonych, ale j zahraničnych, asabliwa skandynaŭskich.

Raskopki śćwiardžajuć, što Horadnia siahaje časoŭ pradhistaryčnych, što zdaŭna razharnułasia tut wysokaja kultura nadta słaba źwiazanaja z łacinskaj kulturaj i što Horadnia była asiarodkam aryhinalnaj wysokaj cywilizacyi. „Kur. Warszawski" z dnia 23.IX.1934. źmiaščaje artykuł pad zah. „Wykopaliska Grodzieńskie", aŭtoram jakoha źjaŭlajecca niejki W. Bunikiewič. Artykuł hety, jak pierawažna ŭ polskich aŭtoraŭ zdarajecca, naskroś prasiaknuty polskim zaborčym nacyjanalizmam. I tamu nie wyražaje ob'jektyŭnaha, nawukowaha pradstaŭleńnia sprawy. Kab aŭtor, zamiest polskaha nacyjanalistyčnaha i fałšywaha naświatleńnia historyčnych faktaŭ daŭ čytačom aświatleńnie nawukowaje, to jano wyšła-b na karyść nia polskaha, ale biełaruskaha i litoŭskaha narodaŭ praciŭ usim.

Š.

ГРАМАДЗЯНЕ! Усе на ніву культуры! Гдзе няма, — арганізуйце гурткі Беларускага Інстытуту Гаспадаркі і Культуры, а гдзеўжо заложаныя — узмоцніце ў іх працу!

Wincuk Adważny.

15)

Chłapiec.

POWIEŚĆ.

X. Wiasna.

Pradwieśnik wiasny, žaŭranak, daŭno užo biŭsia niespakojna ŭ niabiesnaj kletcy: nie chacieŭ bolš wiesialić Światych, a rwaŭsia na ziamlu. Tam pomniŭ jon toj šery zahončyk na biełaruskaj niwie, hdzie letaś radziŭsia i hadawaŭsia, hdzie pracawali i piajali jahonyja backi, a pośle — i braty, i siostry, i jon sam. A kruhom tahdy šumieła šeraje žyta, žoŭtaja pšanička, bieleńkaja hrečka, wusaty jačmień, zikraty harochi!... Niedaloka ad ichniaha hniazda była ahramadnaja krušnia kamieńniaŭ, hdzie wielmi pryjemna było pasiadzieć na samym wyšejšym kamieńčyku, pahrecca i pahladzieć na sonca. Tak ciopła, tak świetła i miła — prosta kupaješsia ŭ soncy! A kruhom cwituć kwietki — na miažy, na łuhu, pa zbažoch. A wasilki, wasilki!... jakby wočki anielskija — ŭ ich adbiwajecca celaje nieba. Dy, kali mała tabie — ŭzniasieššsia ŭ horu, hlanieš na swoj zahončyk, na paletki i niwy, na ŭsiu wakolicu, na celuju Biełaruś, — i zapiaješ takuju pieśniu, što stanie araty z płuham i pačnie malicca; pastušok ihraje na žalejcy i až zamoŭknie — tak słuchaje... a dziaŭčatki piajuć — až za serca ščykočuć... Tak uspaminaŭ ab minuŭšych letnich źjawach šery žawaranak, zamknony na ziemu ŭ niebie.

Dyk biŭsia kryłom ab kletku i wielmi sumawaŭ u niebie naš šery žawaranak, haduniec paloŭ Zawałackich. Až światy Iłla, patron biełaruski ad pahody i niahody, ubačyŭšy, jak biednaje ptušaniotka sumuje, pačaŭ raźwiazywać jamu kryły i miarkawaŭ puścić jaho na ziamlu.

— Što robiš? — zahamaniŭ na jaho, ubačyŭšy heta, światy Jazep. — Ci ž ty — kazaŭ jon św. Illi, — nia wiedaješ, (nawiet i baby na Biełarusi heta wiedajuć!), što skolki dnioŭ žaŭranak wylecić pierad św. Jazepam, stolki pośle jašče adsiedzić. A siahodnia pačynajecca tolki čaćwiertaha sakawika. Dyk jašče treba čakać celyja dwa tydni.

— Kali-ž biednieńki wielmi sumuje, — kazaŭ Jazepu światy Iłla.

— Dy ty kirujsia bolš rozumam, jak sercam, — kazaŭ jamu św. Jazep: — ja ŭžo daŭno tabie mieŭsia skazać, što naahuł z ciabie na Biełarusi nie zdawoleny: jašče letaś pryjšło na ciabie da nieba z dziesiać prośbaŭ i žałabaŭ z adnoj tolki Zawałaki, a ty jakraz chočaš biez pary wypuścić zawałackaha žawaranka. Oj, narobiš tam biady, pačaŭšy tak rana wiasnu!

Tut św. Jazep zahadaŭ swajmu Anielu-Sakrataru pryniešci tyja žałaby. Anieł skočyŭ małankaj i ŭmih prynios tyja papiery. Tut św. Jazep prykazaŭ pračytać samyja ważniejšyja. Anieł pračytaŭ žałabu ad Maryli Piatrowičychi, što św. Iłla hramam pasiek joj kapustu; i ad ksiandzowaj haspadyni — što pamaroziŭ joj na hradach ahurki, choć užo byŭ pačatak červienia; i ad špitalnaj baby, Ruzi, — toj samaj, što zawiecca babski starasta, — što papsuŭ joj daždžom kaścielnyja chusty, i jašče druhija, i trecija i dziesiatyja, — dyk św. Iłla, pakruciŭšy haławoj, staŭ iznoŭ źwiazywać kryły biednamu ptušanku.

Až tut ustupiŭsia św. Kazimier, wilenski karalewič, i kaža: jak ja pomniu, dyk kožny hod na moj dzień puščali žaŭranka, a siahodnia jakraz pačynajecca čaćwiertaha sakawika, woś-ža treba puścić — heta moj światočny dzień — maje imianiny.

— Što ty tam pomniš—ty saŭsim małady! — adkazaŭ jamu Jazep: druhoje dziela— my z Illoj.

Až tut nadyjšoŭ św. Tamaš, dochtar Anielski, i kaža: „ja taksama pomniu, što na moj dzień, 7-ha sakawika, žaŭranak piajaŭ poŭnym chodam. Pa mojmu takža ptušku možna puścić, bo 1°. instynkt ptuški pabudžaje jaje da pawarotu, a hołas natury — hołas Božy, 2.° tradycyja, ab katoraj kaža św. Kazimier, pawinna być zachawana, bo kožnaja tradycyja, što nie supraciŭlajecca Božamu Zakonu i była sprawiadliwa ŭwiedziena, pawinna być lojalna zachawana. Praciŭ taho moža skazać, što jašče dosyć rana, ale... I jak staŭ Tamaš wyličać, dakazywać i źbiwać praciŭnyja pryčyny, dyk św. Jazep, machnuŭšy na ich rukoj, skazaŭ:

— Ja prosty čaławiek i wašych mudraściaŭ nia ciamlu, i na moj haspadarski rozum: paśpiech — ludziam na śmiech, ale rabicie sabie, jak chočycie, aby tolki pośle nie žaleli!

Dyk woś św. Iłla, adčyniŭšy nieba, dźmuchnuŭ z ciopłaha boku i pazhaniaŭ chmary z niebaschiłu. Pośle prykazaŭ Anielu-Mechaniku pečyšćić sonca załatym niabiesnym paraškom i pazačyniać wietranyja zasaŭki. Tahdy nawiazaŭ žaŭranka na niawidnuju nitku i, pakarmiŭšy jaho niabiesnaj mannaj, addaŭni tku św. Kazimieru i prykazaŭ pierad samym uschodam sonca spuščać na ziamlu. A sam tymčasam pajšoŭ u kamorku, hdzie spała sonca, pracior jamu wočy i wywieŭ na nieba, i zara staŭ padkručywać knot u niabiesnaj lampie wyšej i wyšej. A św. Kazimier aściarožna spuščaŭ žaŭranka nad samaj Zawałakaj, hdzie sam kališci bywaŭ haściom u Zawałockim Zamku, Haradźcy, i wielmi lubiŭ hetaje pryhožaje miastečka.

Žaŭranak, hlanuŭšy na celuju wakolicu, paznaŭ swaju Baćkaŭšynu i wielmi ŭciešyŭsia. Woś ubačyŭ biely kaścioł, zialonuju carkwu, stary zamak, šeryja chaty, znajomy bor i swaju krušniu. Ale ŭsia ziamla była jašče pryadzieta ŭ świetłuju, bieleńkuju wopratku, što jarka bliščeła na soncy. Strapianuŭsia žaŭručok: świet sonca, zapach ziamli, luboŭ Baćkaŭšyny zachapili jaho. I woś pačaŭ jon wiesnawyja paciery na ŭschodzie sonca.

Zakryćcio Sesii Lihi Narodaŭ.

Čarhowaja XV sesija Lihi Narodaŭ 27 wieraśnia s. h. swaje narady zakončyła. Staršynia hetaj sesii Lihi ministar Sandler u pramowie, začynajučy narady sesii, zajawiŭ, što ŭstupleńnie ŭ Lihu Sawietaŭ stanowić nowy etap historyi Lihi Narodaŭ.

Sapraŭdy, ustupleńnie Sawietaŭ u Lihu Narodaŭ—heta nowy etap u historyi, bo-ž heta aficyjalny sajuz maskoŭskaha balšawizmu z suświet nym kapitalizmam.

De Valera damahajecca aŭtanomii dla nacyjanalnych mienšaściaŭ.

U časie hutarak u Lizie Narodaŭ ab sprawach nacyjanalnych mienšaściaŭ, premjer Irlandyi de Valera skazaŭ znamianituju pramowu, u jakoj padaŭ prapazycyju, kab utwaryć u Lizie specyjalnuju kamisiju, jakaja-b zaniałasia sprawaj, kab usim nacyjanalnym mienšaściam dać aŭtanomiju i zahwarantawać hetym mienšaściam prawy na ŭsich terytoryjach dziaržaŭ, jakija naležać u Lihu Narodaŭ. Paśla hetaj pramowy delehat Polščy źniaŭ z paradku dnia swoj prajekt ab nac. mienšaściach.

Polšč praciŭ uschodniaha paktu.

My ŭžo padawali, što Niamieččyna nia choča ŭstupać u sajuz dziaržaŭ, jaki zadumała arhanizawać Francyja u parazumieńni z Anhlijaj, biaručy za asnowu sajuz bałtyckich dziaržaŭ: Łatwii, Litwy, Estonii i Finlandyi. Tady my nahadywali, što nie zachoča da hetaha sajuzu pryłučycca i Polšč. Ciapier woś Polšč aficyjalna admowiłasia pryłučycca da hetaha paktu z hetkich pryčyn: Polšč uważaje kaniečnaje ŭčaście ŭ uschodnim pakcie Niamieččyny i nia choča prymać nijakich zabawiazańniaŭ adnosna Litwy i Čechasławaččyny.

Francuskija hazety pišuć, što hetkaje stanowišča Polščy pahłybije rasłableńnie francuska-polskaj pryjaźni i pryśpiašaje sawiecka francuskaje zbliżeńnie.

Katalonija akančalna ŭniezaležniajecca.

Miž centralnym uradam Hišpanii i aŭtanomnaj Katalonijaj razharełusia kanflikt, jaki ŭściaž pahłyblajecca i nabiraje wastrejšaj formy. Prezydent aŭtanomnaj Katalonskaj dziaržawy pierasłaŭ premjeru Hišpanii piśmo, u jakim admaŭlaje hišpanskamu ŭradu prawa miašacca ŭ sprawy Katalonii. Słowam, Katalonija ŭniezaležniajecca.

Kamunisty praciŭ biełaruskaha i ŭkrainskaha adradžeńnia ŭ Polščy.

Kamunisty dušać nacyjanalnaje adradžeńnie Biełarusaŭ i Ukraincaŭ nia tolki ŭ hranicach SSRR, ale zmahajucca z biełaruskim i ŭkrainskim nacyjanalnym rucham i ŭ hranicach Polščy. U hetaj sprawie niadaŭna pajawiłasia tajnaje rasparadžeńnie Kominternu, u jakim zahadwajecca kamunistam dziejučym u Polščy, kab enerhična zmahalisia z biełaruskim i ŭkrainskim nacyjanalnym ruchami.

Prałat ahituje na spowiedzi.

„Šlach Moładzi“ Nr. 10 stol. hodu ŭ artykule „Kiepska budzie z pasty rami“, haworačy ab wykarystawańni mnohimi polskimi ksiandzami kaścioła da spraŭ polskaj palityki, miž inšym padaje nastupny, sapraŭdy niazwyčajny, fakt:

„1-ha wieraśnia sioleta — piša „Šl. M.“ — a hadz. 5—6 wiečaram dwoch maładych biełarusaŭ katalikoŭ pašli ŭ kaścioł św. Jana ŭ Wilni da spowiedzi i trapili da ksiandza p r a ł a t a Sawickaha. Woś-ža, kali pieršy z ich staŭ spawiadacca pabiełarusku, dyk spawiadnik zachawańniem swaim zmusiŭ biełarusa spawiadacca papolsku; kali-ž druhi padyšoŭ i taksama pačaŭ spawiadacca pabiełarusku, dyk tady spawiadnik užo farmalna škipieŭ sa złości i zamiest taho, kab spawiadać, pačaŭ łaić biełarusaŭ, nazywajučy ich kamunistami, biazbožnikami, paskudztwam, brydziačy biełaruskuju literaturu i h. d....“

Jak na prałata, dyk ništo sabie! Što na heta arcyb. Jałbžykoŭski?!

БЕЛАРУСЫ! Падтрымлівайце сваю прэсу. Выпісвайце найстарэйшую беларускую газэту „Беларускую Крыніцу“!

Roznyja wiestki.

Z POLŠČY.

Źnižka paštowaj apłaty. Ministerstwa Pošty wydała zahad ab źnižcy paštowaj taryfy. Ciapier piśmo pasłać kaštuje 25 hr. (było 30 hr.), atkrytka 15 hr. Zahranicu piśmo kaštuje 55 hr., atkrytka 30 hr., a da Aŭstryi, Wuhryi, Čechasławaččyny i Rumynii — piśmo kaštuje 45 hr., atkrytka — 25 hr. Abnižana takža i to dla wioski apłata za radyo. Zamiest 3 zł. u miesiac, treba ciapier płacić 1 zł.

Aryšty. U Waršawie 24 i 25 wieraśnia s. h. wykryli tajnuju arhanizacyju, jakaja nazywałasia „Aboz Nacyjanalnaj Rewalucyi“ i aryštawana 48 asob, byccam siabroŭ hetaj polskaj fašystaŭskaj arhanizacyi.

Pamiławali. Prezydent wydaŭ dekret pamiławańnia zasudžanych u pracesie „Centrolewu“ b. pasłoŭ: Barlickaha, Masteka, Puteka, Diboa i Ciołkoša. Dekret pamiławańnia nie abymaje tych, što ŭciakli zahranicu: Witasa, Libermana i inš.

Samaŭradawyja wybary. Urad abwieściŭ wybary ŭ samaŭrady ŭ wajawodztwach: krakaŭskim, lwoŭskim, stanisławoŭskim, tarnopolskim, pamorskim i paznanskim.

Čyhunačnaja katastrofa. Kala Krakawa 2 h. m. najechaŭ ciahnik na ciahnik. Zabitych 10 asob i 20 asob ciažka ranienych.

Z ZAHRANICY.

Paŭstańnie ŭ Kazakstanie. Anhielskija hazety padajuć: u balšawickim Kazakstanie wybuchnuła paŭstańnie. Praciŭ paŭstancaŭ balšawiki stawiać wojska. 15.000 ludziej adtul balšawiki wysielili ŭ paŭnočnuju Sibir.

Na Dalokim Uschodzie Sawiety pradajuć Japonii uschodnia-kitajskuju čyhunku, kab pazbycca kłopatu z Japonijaj, ale i heta ŭsiaje tam sprawy nie wyrašaje, dyk i pradaža praciahwajecca.

U Francyi ŭrad choča źmianić konstytucyju, a niekatoryja partyi stajać za staruju konstytucyju. Praciŭniki hetaj źmieny ćwierdziać, što ŭrad imkniecca źmienaj konstytucyi ahraničyć dziejnaść parlamantu dy ŭzmocnić ŭładu prezydenta.

Z KRAJU.

Biełaruskija dy litoŭskija sialanie i polskaje mora. Z Wilenskaha, Nawahradzkaha i Biełastockaha wajawodztwaŭ polskija arhanizacyi 4 h. m. pawieźli 1000 sialan u Gdyniu pakazywać polskaje mora.

Z WILNI.

Bezrabоćcie pačynaje ŭzrastać. Za apošni tydzień u Wilni prybyło 12 biezrabotnych. Ahułam u Wilni biezrabotnych kala 5000 asob.

Kanfiskata. U min. tydni skanfiskawany „Przegląd Wileński“ Nr. 15 za stаćciu „Niadola Paleśsia.“

Piechatoj pa Zach. Biełarusi. (3)

Tut, pawažany čytač, źwiarniecie ŭwahu na prošły numar „Biel. Krynicy.“ Tam ŭspaminajučy ab słaŭnaj Budzie (Budsławie) haworycca, što jaje zrabili słaŭnaj bosyja karmelity. Woś-ža prašledziŭšy historyju Budsłaŭskaha kaścioła, dawiedwajemsia, što tam byli Bernardyny i heta jany zrabili Budu słaŭnaj.

Waročajemsia ŭ Budsłaŭski hurtok B. I. H. i K.

Sialanskaja chata. Na ścianie pahonia i patrety biełaruskich piśmieńnikaŭ. U kucie šafa z biblijatekaj hurtka. Paradak uzarowy. Usia dziejnaść, usia pierapiska pamieščana ŭ pratakołach i knižkach, złožanych ŭ paradku.

Haspadar narakaje, što ŭłady nie pazwalajuć hurtku rabić pradstaŭleńni.

Woś užo daŭno, kaža jon, jak paslana da Wialejskaha starasty prośba ab dazwole naładžańnie spektaklu, a starasta maŭčyć, jak wady ŭ rot nabraŭšy.

Ech, dola-ž naša biełaruskaj! Raźwitwajusia z staršyniaj hurtka, žadajučy jamu pładawitaj pracy i hierojskaha zmahańnia za praŭdu.

—Budziem zmahacca, tolki centr niachaj pra nas nie zapamniaje—kaža staršynia koratka.

Mušu ŭspomnić pra Budsłaŭskich dziaŭčat i na žal — ich zhanić. Jany zahladajucca na kapralaŭ. I woś sa skury wyłaziać, kab tolki padabacca jakomu z ich. U miastečku cely bataljon pahranićnikaŭ (K.O.P.). Razumiejecca, kab flirtawać z sałdatami—treba polščyć, dyk jany i polščać. jak mohuć, až śmiajucca z ich swaje chłapcy.

Dziŭnaja reč, što haspadarskija dočki latuciać ab jakim-niebudź kapralu ci plutonowym. Heta ŭ ich źjaŭlajecca zusim z hultajskich matywaŭ. Bačycie, pani plutonowa nie patrabuje žać žyta i h. p.

Kali jakaja wyjdzie za padaficera, dyk dumaje, što takoj zrabiłasia paniaj, što nawiet chaty lanujecca zamieści, a kab pachwalicca pierad su-

— Ćwir, ćwir, ćwi-i-i-r! Wiasna, wiasna-a-a mi-i-i-ła! A sonca jasna, jasna, jasna — a zaświeci i ła. — Ćwir, ćwir, ćwi-i-r! Dzieci, dzieci, dzie-e-e-ci, ŭstawa-a-jcie! Wiasnu, wiasnu, wiasn-u-u witaj, witajci-e-e!!!

— Ach, mamačka, wyraj, wyraj! — kryčaŭ, ubiehšy ŭ chatu, Wincuś, syn Hanuli Jakubichi.

— Što, dzie synok?

— Mamačka, chadzi, pasłuchaj! — žaŭranak piaje: ja pieršy pačuŭ.

Tut usie wyšli na wulicu i jasna pačuli žaŭranka. Sonca świaciła paŭnicaj. Nieba było jasnaje, świežaje, wiasiołaje. Nia było rady: pačałasia wiasna.

Pośle hetaj wostraj zimy, kali nareście sonca razhulałasia na niebie i stała dobra prypiakać u kožny poŭdzień, wiasna adrazu pačała swaju pracu: łamała ledzianyja i śnieżnyja akowy, wyhaniała zimu z usich kutoŭ — zakutkoŭ; piajała i wiesialiłasia ptušynymi i dziawočymi hałasami; śmiajałasia sinieńkim niebam i zialonaj trawicaj, šumieła, až rahatała, u kožnym ručajočku... Kožnaja žywiolina, spatykajučy wiasnu, pakazywała swaju radaść: wiesialiłasia ŭsia pryroda. Sonca pramieńčykami skakała pa ručajkoch; pryhladałasia sama sabie ŭ kožnaj łužyncy, jakby ŭ tysiačy pabitych lusterkačkach, i śmiajałasia i ciešyłasia, až ihrała, bo ŭsio-ž wielmi było pryhožaje! A ručai hulali z soncam u žmurki, chawalisia časam pad lod, ci pad śniech, to pakazywalisia jznoŭ, ale ŭžo bolšyja i bystrejšyja.

Kali tak kruhom kipieła wiesnawoje žyćcio, Wałačanka jašče krepka spała. Prykutaja da bierahoŭ i prywalena źwierchu hrubym lodam, jakby mahilnym kamieniem, spała; ale ŭsiožtyki žyła: wada pad lodam, jakby taja kroŭ, płyła biez pierarywu. Dychała Wałačanka ŭsimi prorubiami; dyk, značyć, žyła, choć tak doŭha spała, čuć nie pamierła. Adnak woś ciapier śniła wiasnu: wada z tysiačnych ručajoŭ napływała joj za kaŭnier, u rukawy i zapazuchu. Dyk Wałačanka pačała krucicca na paścieli: uzdychała i sapła krapčej; paciahiwałasia, až traščeli kości, a nareście, pośle wielmi świetłaha dnia, raskaśłałasia ad napływu nowaj wady i raptam, jak čchnuła... až razbudziłasia. I woś, sarwaŭšy ŭwieś lod, adrazu skočyła na nohi i stała špichać z siabie ciažkuju koŭdru — lod zimny i niepatrebny. Wałačanka rušyła, pajšła, razliłasia.

Dr. St. Hrynkiewič.

Trasca (malaryja).

Mianiuška „trasca“ raspaŭsiudžana ŭ nas nadta. U kožnaj chwarobie z haračkaju majem „trascu,“ heta značycca toj mament, kali chworaha trasie ad unutranaha chaładu pierad samaju haračkaju. Adnak nazoŭ heny aznačaje wykłučna chwarobu, u jakoj trasca źjaŭlajecca najbolš ważnaju asabliwaściu.

Na Biełarusi trascy— malaryi najbolš na Paleśsi, chacia nia redka jaje sustrakajem pa ŭsioj terytoryi.

Daŭno ŭžo ludzi zhledzili, što trasca trymajecca najachwatniej bałocistych, nizkich terytoryjaŭ. Dziela hetaha dumali kališ, što j pryčyna chwaroby ŭ bałocie, ci niejkaj „pary“, što trymajecca nad bałotam. U minułym stahodździ lekar francuski Laweran zdaśledawaŭ, što trasca— chwaroba zaraznaja, što wyklikajecca jana bakteryjami (plasmodyja malaryi). A toje źjawišča, što trascy najčaściej bačymy ŭ bałocistych krainach, pajaśniajecca tym faktam, što plasmodyjaŭ byccam pryščaplaje čaław ieku kamar. Wiedajem-ža, što kamary žywuć nad bałotam. Dyk dziela taho, kab mahli my zarazicca trascaju (malaryjaju) treba: 1) kab byŭ kamar; 2) kab byŭ chwory na trascu. Kamar kusaje chworaha, smokča z jaho kroŭ i potym, kusajučy zdarowaha čaław ieka, pryščaplaje hetamu chwarobu.

Chwaraść prajawicca ŭ10—20 dzion paśla pakusańnia kamarom. Prajaŭlajecca jana raptoŭnaju trascaj, potym prychodzić haračka da 41° a na't i 42° (hradusaŭ), kab u 5—7 hadzin skončycca mocnym potami. Nowy napad malaryi budzie za 24 abo 48 abo 72 hadziny, zaležna ad jakaści bakteryi, bo jość jany troch widaŭ. U našym klimacie najčaściejšaja taja forma chwaroby, pry jakoj napady źjaŭlajucca pa 48 i 72 hadzinach.

Charakternyja napady trascy mohuć nie pajaŭlacca, kali chwaroba zrobicca zaciažnaju (chraničnaju). Chwory časta narakaje na niaduźaść, ahulnaje zmadzieńnie, boli ŭ lewym baku i h. d. Lekar, zdaśledwaŭšy kroŭ, moža tolki skazać i ab pryčynie chwaroby i pačać jaje lekawać, u krywi-ž widać plasmodyi, što wyklikajuć trascu.

Niakožny kamar niebiaśpiečny, jość asobny wid kamaroŭ, jaki pieraščaplaje malaryju.

Jak pry kožnaj chwarobie, hetak sama i pry trascy, najlepšym lakarstwam— heta dobraje zabiaśpiečańnie pierad chwarobaju. Dzie niama bałotaŭ, dzie niama kamaroŭ, dyk kali i łučyć chwory, dyk lohka jaho wyłiečyć i biady bolš nia budzie. Pry planowym zmahańni z malaryjaju bačym najbolšy nacisk na asušku bałotaŭ, prykładam u Italii.

Na samuju-ž chwaraść majemo nadta dobry lek u chininie. Tolki chinina pamahaje, kali jaje brać planowa. Parašok, wialičyniołu $^1/_2$—1 hrama, treba pryniać za 5—6 hadzin pierad pradbačanym napadam trascy. Nowy parešok znoŭ na 5—6 hadzin pierad čarhowym napadam. I hetak praz 2—3 tydni.

Pry zaciažnoj formie, pry abniadużeńni dobra ŭžywać šmat miasa i kłustaści.

siedziami swajej „wialikaściaj“ — biare sabie najmitku. Prosta śmiech i hrech!

Treba wiedać, što padaficer u bolšaj čaści — drenny matarjał na muža, što nawat, zdajecca, pierakanałasia nie adna i Budsłaŭskaja dziaŭčyna, ale pa časie.

Słušna robiać Budsłaŭskija chłopcy, što śmiajucca z hetkich swaich dziaŭčat i z imi nie siabrujuć, addajučy takoje „dabro“ sałdatam.

Wybačajcie, čytač, što tak doŭha was zatrymaŭ u Budsławie, ale heta dziela taho, što i sam ja tam zahaściŭ daŭžej.

Dyk pojdziem dalej na ŭschod źwiedać polska-sawieckuju hranicu. Marš dwuma pierachodami. Pieršy da zaścienku Kisieloŭka, 5 kil. ad m. Dokšycy, druhi: Kisieloŭka — hranica ŭ rajonie Hniaździława...

Pieranačawaŭšy ŭ haścinnaha haspadara Kisieloŭki, idziom ranicaj na hranicu...

Stražnica Smolarnia. Poetyčna raźmiaščiłasia jana ŭ lesie, choraša prybranaja nawokał pasadžanymi žaŭnierskimi rukami kwietkami, abwiedzienaja płotam z dwoma pryhožymi i aryhinalnymi bramami, zroblenymi z biarozawych kolikaŭ.

Žaŭniery wietliwyja. My lehitymujemsia i kažam metu prybyćcia.

Zapisaŭšy nas u adumysłowuju knižku, 2-ch uwaružanych žaŭnieraŭ pawiało nas na hranicu.

Piać minut— i my namiejscy. Hranica. Dwa staŭpy, adzin suproć druhoha. Polski—ž čyrwona-biełymi pasami; maje ad sawieckaj starany prybity na blašcy biely arol i nadpis: „Rzeczpospolita Polska.“ Sawiecki — zialona-čyrwony; maje ad polskaj starany prybituju blachu załacistaha koleru. Z hary na blasie napis: S.S.S.R., źnizu: — B.S S.R.

Pasiaredzinie na blasie wypukłajucca dwa kałasy, źwiazanyja istužkaj u formie wianka. U hetym wianku źnizu pradstaŭlena sonca, kasulki jakoha padajuć na ziamnuju kulu, nakrytuju siarpom i małatkom.

Ahledziŭšy staŭpy, idziom uzdoŭž hraničnaha pasu. Les i les. Tolki paru kilametraŭ prajšoŭšy, ad starany sawieckaj končyŭsia les i pakazałasia nam tut ža pry hranicy sawieckaja wioska Dalokaje i jaje paletki. Pamima, što była niadziela, praca tam na poli była ŭpoŭni. Miežaŭ nia widać. Widawočna—„kałhas“ ci „saŭhas.“

Prykmiačajucca 3 paletki. Na adnym sarwany lon. Dźwie kabiety dakančywajuć wyrywać, mahčyma, zapoźnieny kawałak.

Na druhim paletku zžaty awios.

Z wioski jeduć niekalki wazoŭ, widawočna pa awios. Na trecim paletku—bulba. Lon i awios u dawoli redkich kupach, bulba—słabaja. Na iržyšču kabieta pasie dziesiatok cielat, a dalej widać stada bydła i niekalki pastuchoŭ. Samaja wioska trochi ŭ dalinie, dyk apracha humnaŭ i školy na ŭzhorku — ničoha cikawaha nia widać.

Padziakawaŭšy žaŭnieram za haścinnaść, wiartajemsia praz Hniaździława da Kisieloŭki. Užo była hadzina siomaja wiečara, kali my pryblizilisia da hetaha zaścienka.

—Ciuha! Ciuha!—zakryčała nie swaim hołasam dačka haspadara Kisieloŭki, išoŭšaja z nami, i pabiehła ŭ kirunku ŭciakaŭšych za kryllach z wialikim krykam husiej. Paŭstaje sumatocha. Nieŭdałoku šery woŭk chawajecca ŭ padmokły chmyrnik, dziaržučy ŭ zubach huś.

Haspadar ličyć prylacieŭšych na panadworak husiej i ścwierdžaje, što nie chapaje najciažejšaj, staroj, nia mohšaj padniacca na kryłła.

Prypomnilisia mnie apawiadanyja časy pradziedaŭ, kali heta biełarus z rahacinaj išoŭ na miadźwiedzia, kali woŭk i miadźwiedź byli častym źjawiščam.

Jak na naš wiek, źjawišča z waŭkom i huskaj nie štodzienneje...

Nezaŭtra dziakujem haspadaru Kisieloŭki za haścinu i wiartajemsia ŭ Budsłaŭ, kab adtul ciahnikom adjechać da Wilni, poŭnyja uražańniaŭ i siły da nowaha haradzkoha žyćcia.

Uł. Ka.

Piśmy z wioski.

Strojna, ale biedna.

Supraśl, Biełastockaha paw. Peŭnież dla biełarusaŭ budzie cikaŭna dawiedacca ab našym Supraśli. Supraśl—maleńkaje miastečka z tryma niewialikimi fabrykami sukna. Pałožana Supraśl 18 kilametraŭ ad Biełastoku, na prawym bierazie rečki, taksama Supraśli, u strojnym, lasistym kutočku. Kruhom, dalej i bližej Supraśli, raskinutyja čysta biełaruskija wioski. U samym Supraśli biełarusaŭ znajści ciažkawata. Žywuć tut niemcy, žydy, palaki, rasiejcy i fabryčnyja rabotniki „internacyonały,“ što nia lubiać pryznawacca da biełaruskaści. U Supraśli na najpryhažejšym miejscy staić car kwa-manastyr, pośla kaścioł i kircha. Dalej, jak i pa ŭsich miastečkach, palicyja, mahistrat i škoła z dzisiatkam wučycielaŭ.

Supraśl na biełaruskaj ziamli zusim inšaje miastečka ad usich druhich miastečkaŭ. Dajcie Supraśli tramwai i aŭtamabili i darohi, jak stoł, dyk Supraśl budzie zusim zachodnia-eŭrapejskim haradkom.

Supraśl nadta šyroka raskinutaja. Prajścisia pa Supraśli, dyk treba mieć siły i zdarowyja nohi.

Supraśl miastečka i henyja fabryki budawali niemcy u 19 stahodździ. A jašče piarwiej stajaŭ tam siarod lasoŭ adzin tolki manastyr, katory byŭ biełaruski, a paśla apynuŭsia ŭ rukach rasiejskich. Kaścioł budawaŭsia ŭ Supraśli nia tak daŭna, a pieršy probašč byŭ niemiec i hawaryć papolsku nia zdoleŭ.

Woś niadaŭna ŭ našym miastečku stawili pamiatnik pa zabitych dwuch rabotnikach. Letaś na našych fabrykach byli zabastoŭki. Palicyjanty pabilisia z rabotnikami. Dwuch rabotnikaŭ palicyjanty zastrelili.

Pa zabitych rabotnikach uračysta stawili sioleta pamiatnik, a ludziej z usich bakoŭ było tady ŭ Supraśli da dziesiaci tysiačaŭ.

Była ŭznoŭ palicyja, ale ŭsio adbyłosia nadta spakojna.

U Supraśli najciažej žyć starym ludziam. Ich spatykać možna na wulicy čuć nie hałodnych. Jany duža žalacca na ciapierašniaje ciažkoje žyćcio.

Syny i dočki hetych starych nia majuć z čaho staraści baćkoŭ swaich dahledzić, bo sami jany z siemjami swaimi čuć tolki dychajuć.

Nihdzie na świecie znajści nia možna hetakich strojnych lasoŭ, jakija rastuć u Supraśli. I tutža jany tabie rastuć kala samaj chaty. Taŭstyja i tonkija sosny wyciahiwajucca až pad samaje nieba. Les tut uwieś sadžany i nadta ad usiakaha łamańja ačyščany. Sadzili jaho bahatyja ludzi, što žyli ŭ Supraśli, a šyški i sučki ciapier pabirajuć biednyja wakaličnyja ludzi i z samoha miastečka.

Z haradoŭ, nia tolki z Biełastoku, ludzi pryjazdžajuć siudy na dačy. Dačniki dzień i noč spacyrujuć pa alejach lesu. Adpačywajuć na rastaŭlenych pa bakoch łaŭkach.

U Supraśli jość letnija teatry i miajscy na hulni ŭ tenis, u kaciołku i ŭ świnku i ŭ mnohija inšyja hulni.

Dla dačnikaŭ u Supraśli ciapier budujucca strojnyja damy. U samym centry miastečka staić adzin dom z haradam taki pryhožy, što pazawidawaŭby hetaha domu nie adzin zahraničny bahač. Na zahraničnuju wystaŭku z hetym domam nia stydna było-b pakazacca. S—l.

Ukrainski teatr.

Chorašč, Biełast. paw. Hrupa ukraincaŭ z 15 asob pryjechała niadaŭna ŭ Chorašč na tydzień i kaŭdy dzień dawała nam pryhožyja ukrainskija pradstaŭleńni. U našym maleńkim miastečku za swaju pracu jany wyručyli kala tysiačy złotych. Ad nas jany pajechali druhi raz u Starasielcy i nam abiacali druhi raz adwiedać.

Artysty hetyja pastawilisia ŭ nas duža dobra. Usie jany nadta sprytnyja ludzi i dobra znajuć swajo dzieła. Z ich pradstaŭleńniaŭ astalisia ŭ nas uražańni najlepšyja. Praz cely tydzień cikawych było ŭdowal. Pracaŭniki špitala, žychary miastečka, na't i žydy usie, byli na ich pradstaŭleńniach. Było krychu ludziej i z wiosak. Ihrali jany žyćciowyja rečy, jak „Matčyna Serca,“ „Nawarot u chryścijanstwa adnej žydoŭki“ i h. d.

Impanawali nam ich strojnyja kaściumy, tancy, pieśni i muzyka. Dźwie mandaliny, dźwie hitary, cymbałki, bubienčyk i muzyka na jazyk nas zachopliwali.

Čamu heta biełarusy nie zarhanizujuć takoha teatru i nia puściacca pa Biełarusi dawać swaje biełaruskija pradstaŭleńni?

Ch.

Biełaruskija „hadai“.

Pańki, Biełast. paw. Heta i katalickaja i biełaruskaja wioska. Ale nia ŭsie ŭ nas wiedajuć toje, što my choć i kataliki, ale biełarusy. Mnohim u nas, dziela niaświedamaści, dosyć adnaho taho, što jon „polskaj wiery.“

U Pańkach ahurki nadta rodziać. Hetym słaŭnyja Pańki nia tolki ŭ Biełastoku, ale i dalej za Narwu pa polskich wioskach i miastečkach. Hdzie, jak hdzie, ale ŭ Pańkach kaŭdy hod ahurki ŭrodziać. U čas ahuročny prajdzisia chto pa Pańkach, dyk chutka tam pabačyš, jak na doŭhich i šyrokich hradach ahurki, byccam parasiaty, hrebuć bruchi swaje na soncy.

Nadowiačy u Pańkach było wiaskowaje świata. Pryjechała ŭ našu wiosku až troch ksiandzoŭ. Adzin tolki Piotr Panas, čaławiečak pabožny i świedamy biełarus, adważna z ksiandzami hawaryŭ pabiełarusku.

Nia to što, ale i biełaruskija pieśni naš Piatrok umieje. Adnej tolki pieśniaj: „Žyŭ na świecie Lawon...“ jon budzić usiu našu wiosku Pańki. Tady kaŭdy ŭ Pańkach razumieje, što ŭ pieśni henaj apiawajecca ciažki los biełarusa. Naš Panas nadta mocna pryciskaje słowy ŭ pieśni: „I pajšło ŭsio ŭwierch dnom...,“ a my tady razumiejučy heta, robimsia što raz macniejšymi biełarusami.

Ad aŭtaryka, da aŭtaryka išła praz wiosku pabožna pracesyja. Śpiewali, žahnali, świacili. Na našu wiosku ludziej tam było zamała. Tolki žmieńka ich płaciła za ksiandzami. Ciapier biełaruskaja wioska astyła i nie hrašyć pabožnaściaj.

Ksiandzy hawaryli nawuki. Probašč kazaŭ, kab ludzi trymalisia polskich arhanizacyjaŭ.

Biełarus u Pańkach wiedaje, što jon najbližejšy susied palaka, bo tutža za Narwaj žywuć palaki. Jak ludzi pomniać, pasusiedztwu z Pańkami łažaŭ ahramadny polski dwor. Polskija pany kaliści našu ziamlu zabirali, a nas biełarusaŭ u swaich parabkaŭ pierarablali. Doŭhi čas našy Pańki ŭ heny dwor chadzili na pryhon. Ciapier siałanie raskupili dwornuju ziamlu. Pad samymi Pańkami na henaj ziamli raściec ciapier maładzieńki sasonnička, jak symbol u nas maładoha i nowaha biełaruskaha žyćcia.

Našych ludziej u Pańkach ludzi prazwali „hadajami.“ A wyšła heta proźwišča woś jak. Kaliści pany wučyli biełarusaŭ hawaryć papolsku. A biełarusam zaŭsiody henaja nawuka nie ŭdawałasia. A našy ludzi u Pańkach, dyk z nawuki henaj uławili tolki adno słowa „gadaj.“ Ale chutka pośle heta słowa pierakrucili jany na „hadaj.“ A niechta druhi heta padsłuchaŭ i z našych Pańkoŭcaŭ pačaŭ śmiajacca, prazywajučy ich „hadajami.“ Z taho času Pańki i astalisia „hadajskaj wioskaj.“

My ciešymsia choć tym, što nie adny Pańki zawucca hadajami. Jośc kala nas jašče try inšyja biełaruskija wioski—Krušewo, Iźbišča i Kanawały, —jakija, z tych samych pryčyn, što i naša, prazywajucca hadajskimi wioskami.

P.

Наш самаўрад.

Варапаеўская гміна, Пастаўская пав. Наша гмінная рада з-хацела зьмяніць войта Нэстаровіча, бо ён толькі палюе з панамі, а ў гміне такі срогі, быццам дыктатар. Рада гмінная выбрала другога, больш адпаведнага войта, з сваей гміны, асадніка Мацкевіча,—ён быў з людзьмі больш далікатны. Аднак Пастаўскі староста гэтаму спраціўіўся. Пайшла барацьба: староста хоча пакінуць старога войта, а гмінная рада хоча выбраць другога. Перамог аднак староста. Старога войта, праўда, не пакінуў, але праслаў новага, бышага войта ў гміне Пастаўскай. Які́м гэны войт будзе для нас беларусаў, — яшчэ няведама. Адно трэба яшчэ сказаць, што, каб гмінная рада ды была сапраўды выбрана, дык там былі-б і людзі іншыя, а што яна выбіралася ня так, як трэба, дык і радныя вось такія, якія ёсьць. Цяпер у нас да гміннай рады няма належнага даверу.

Лявон Барылка.

Успаміны.

Люшнева, каля Моўчадзі, Баранавіцкага пав. Быў я ў Сібіры і вярнуўся ў роднае сяло Люшнева раньняй вясной 1922 г. Сяло наша захавала толькі свой назоў, а ўсё іншае амаль сусім было зьнішчана; у канцы сяла стаяла сям-там хатка ды важна выглядала ўцалеўшая мураваная царква, а каля царквы недалёка дом кооперативы. У гэтым кооператыўным доме нашыя сяляне варочаўшыся з бежанства часова знаходзілі сабе прыпынішча. Адбудавацца ня ўсе маглі адразу і многія сьпярша будавалі зямлянкі і там у ямах жылі. Помачы ня было ні адкуль ніякай. Працавалі людзі, мучыліся і будаваліся. Не забываліся нашыя сяляне і аб неабходнасьці кооперативы; паўстала думка аткрыць кооперативу краму, але былі заняты бяздомнымі кооперативны дом і прышлося гэту справу адлажыць. Кооперативны дом асвабадзіліў 1926 годзе, да гэтай пары заснавалася прыватная крама.

У лютым 1927 году адбыўся сход, на якім пастанавілі заснаваць кооперативу і 15 сакавіка 1927 г. быў адкрыты ў нас нанова кооперативы. Памешчаньне ўбралі народнымі сьцягамі, а на сьцены разьвесілі партрэты беларускіх паэтаў: Я. Купалы, Я. Коласа і М. Багдановіча. Сябра кооперативы Янка Верабей намаляваў утракістычну — папольску і пабеларуску— шыльд і кооперативы быў адчынены. За два гады пастэраў шыльд і трэба было перамаляваць; камандант мясцовай паліцыі загадаў, каб напісу пабеларуску ня было, дык прышлося замаляваць беларускі бок шыльду і гэтак цяпер вісіць шыльд анямеўшы ад паліцэйскага ўзгляду. Кооперативныя кнігі сьпярша праз два гады вяліся пабеларуску сыстэмай італьянскай, а ад 1929 году сыстэмай амэрыканскай і папольску. Прыходзілася за гэты пераводны беларускі грэх цярпець і закладчыкам кооперативы.

У 1928 годзе наш кооперативы кантралявалі люстратар саюзу польскіх кооперативаў „Сполэм“ п. Будзька і радзіў прылучыцца да польскага „зьвёнзку“. Аднак наш кооперативы гэтай рады не паслухаў, тым больш, што спадзяваліся паўстаньня новага Саюзу Беларускіх Кооперативаў.

Дзіўна, чаму ў Польшчы маюць свае кооперативныя саюзы: украінцы, немцы, а нават і жыды, а нам, беларусам, немагчыма гэтага саюзу сарганізаваць?

На заканчэньне скажу пару слоў аб сучасным палажэньні нашага кооперативы, які аканчальна загубіў свой беларускі воблік, прыняўшы воблік польскі. Цяпер у Люшневе аж 3 крамы ды яшчэ ёсьць і гарэлка. Гэтага замнога на нашае сяло. Кооперативы пакульшто трымаецца, хоць абароты малыя, але малыя і расходы.

Вось менш-больш варункі разьвіцьця беларускай кооперативы ў нас.

А. К.

KATALOH biełaruskich knižak na žadańnie wysyłajecca DARMA.
Adresawać: Biełaruskaja Kniharnia «PAHONIA» Wilnia, Zawalnaja 1—1.